

Fiscale rechtvaardigheid en ontwikkeling: een zwakke plek van het neoliberalisme

Dries Lesage

Elk jaar verliezen ontwikkelingslanden door een falend belastingbeleid honderden miljarden dollar, een veelvoud van de officiële ontwikkelingshulp. Niet alleen zijn nationale belastingadministraties te zwak; er vloeit ook een massa geld naar belastingparadijzen weg. Daarbovenop komt nog de belastingconcurrentie tussen staten om zoveel mogelijk buitenlands kapitaal aan te trekken. Deze problematiek wordt internationaal amper erkend, ook al worden de levensomstandigheden van honderden miljoenen mensen er ernstig door aangetast. Merk op dat dit verhaal handelt over de normale belastingpolitiek van landen, en niet over de even waardevolle strijd voor internationale belastingen zoals een Tobin- of energietaks. Sinds enkele jaren begint het campagne- en lobbywerk van bewegingen zoals Tax Justice Network (TJN) eindelijk vruchten af te werpen. Eén van de voornaamste arena's waar deze discussie wordt uitgevochten, is het proces Financiering voor Ontwikkeling binnen de Verenigde Naties (VN). In dit artikel analyseren we hoe de kwestie er de voorbije jaren is behandeld: wie trekt aan de kar, wie wringt tegen, en hoe liggen de verhoudingen nu?

De gigantische omvang van het probleem

Het dossier *fiscale rechtvaardigheid en ontwikkeling* is er één van vele eigenaardigheden, die met moeite het daglicht verdragen. Een eerste vreemde vaststelling is dat er over de problematiek amper cijfermateriaal bestaat. Machtige en deskundige instellingen zoals de Wereldbank, het Internationaal Muntfonds (IMF) en de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) houden over van alles en nog wat cijfers bij, maar hebben er geen idee van hoeveel potentiële belastinginkomsten jaarlijks uit ontwikkelingslanden weglekken als gevolg van fiscale fraude, fiscale concurrentie en kapitaalvlucht. Nochtans bestaan verscheidene methoden om hier min of meer zicht op te krijgen. Met andere woorden, ofwel interesseert het hen niet, ofwel worden ze door de lidstaten niet gemandateerd en gefinancierd om het te onderzoeken. Hoe zit het dan met de universiteiten? Ook daar is het grotendeels radiostilte, zeker als we op zoek zijn naar cijfers die een globaal beeld over het Zuiden geven en detailkwesties overstijgen. Hoe absurd dit ook moge klinken, naar dit vraagstuk wordt nauwelijks onderzoek gedaan. De weinige cijfers die circuleren, zijn afkomstig van enkele individuen en niet-gouvernementele organisaties (ngo's). De econoom Alex Cobham van de universiteit van Oxford schat het jaarlijks inkomstenverlies van zuiderse regeringen door niet-aangifte van economische activiteiten op 285 miljard dollar, het verbergen van vermogens in het buitenland op 50 miljard en het verschuiven van winsten door multinationals naar andere landen via allerlei technieken nog eens op 50 miljard. Deze schatting van 385 dollar is erg voorzichtig; Cobham houdt geen rekening met de belastingconcurrentie tussen staten, die een neerwaartse spiraal van belastingtarieven in de hand heeft gewerkt¹. De Amerikaanse activist Raymond

Baker focust niet op belastingverliezen, maar op clandestiene financiële stromen, die naast fiscale fraude ook corruptie-, drugs- en ander misdaadgeld omvat. Volgens zijn gezaghebbende studie wordt uit ontwikkelings- en ex-communistische landen jaarlijks 350 à 500 miljard dollar naar het buitenland versluisd in het kader van fiscale manipulatie². Volgens de internationale ngo Christian Aid bedragen de fiscale verliezen voor nationale schatkisten op deze stromen jaarlijks 160 miljard dollar; ook hier is de belastingconcurrentie nog niet meegerekend³. Ter vergelijking: de jaarlijkse ontwikkelingshulp vanuit de rijke OESO-landen komt neer op ruim 100 miljard. Het spreekt voor zich dat veel meer onderzoek nodig is om tot meer betrouwbare cijfers te komen.

Dit is zeker geen kritiek op degenen die tenminste al de moeite gedaan hebben om degelijk cijfermateriaal tot stand te brengen. Het zegt wel iets over de onverschilligheid van andere actoren, die nochtans wel de knowhow in huis hebben. In 2007 heeft de Noorse regering hierover uiteindelijk een studie bij de Wereldbank besteld. Tijdens een seminarie in Oslo in 2008 waarop de eerste resultaten zouden worden kenbaar gemaakt, werd echter gauw duidelijk dat de Wereldbank niet zal leveren wat gevraagd werd. Het lijkt er sterk op dat de studie, die door de voorzitter van de Wereldbank nochtans was toegezegd, intern gesaboteerd wordt⁴. Er zijn redenen om te vermoeden dat de Wereldbank ideologische problemen heeft met de oorspronkelijke probleemstelling: volgens deze instelling vormen belastingconcurrentie en kapitaalvlucht hooguit symptomen van iets anders; de landen in kwestie zouden veeleer moeten zorgen voor een aantrekkelijk economisch klimaat, een lage belastingdruk en een niet-corrupte overheid en belastingadministratie, waardoor er al minder ontdoken en ontweken zou worden. Daar is natuurlijk iets van aan, maar het rechtvaardigt niet de massale fiscale vlucht door multinationals en mijnbouwbedrijven. Daarnaast is het zeker zinvol de belastingproblematiek, als onderdeel van de agenda voor *good governance* of goed bestuur, waar het kan, te blijven aankaarten en onderzoeken; kwestie ook van deze agenda een minder neoliberale inhoud mee te geven.

In 2007 heeft de Noorse regering een studie bij de Wereldbank besteld. (...) Het lijkt er sterk op dat de studie, die door de voorzitter van de Wereldbank nochtans was toegezegd, intern gesaboteerd wordt.

Belastingen taboe in *Monterrey Consensus*

Het VN-proces omtrent ontwikkelingsfinanciering (*Financing for Development of FfD*), dat eind de jaren '90 begon, vond zijn eerste hoogtepunt op de FfD-top in het Mexicaanse Monterrey in 2002. Daar werd de zogenaamde *Monterrey Consensus*⁵ goedgekeurd: de al bij al vage slotverklaring over de mobilisatie van binnenlandse middelen, inkomende investeringen uit het buitenland, internationale handel, ontwikkelingshulp, schuldenlast en de hervorming van de internationale financieel-economische instellingen. Over de belastingpolitiek werd in de *Monterrey Consensus* nauwelijks een woord gezegd, behalve een paar algemeenheden die het vermelden niet waard zijn. Nochtans hadden een prestigieuze voorbereidende werkgroep onder leiding van de Mexicaanse ex-president Ernesto Zedillo, alsook VN-Secretaris-Generaal Kofi Annan, heel wat interessante en progressieve passages voorgesteld. Zij wilden een aantal problemen expliciet benoemen, zoals de belastingconcurrentie, de fiscale manipulatie door multinationals en de noodzaak van progressieve belastingstelsels in landen. Er werd zelfs luidop nagedacht over de vorming van een Internationale Belastingorganisatie binnen de VN om meer greep te krijgen op de problematiek.

Deze ideeën werden er tijdens de onderhandelingen echter één voor één uitgegoid⁶. Vooral de VS wou niet weten van passages die tegen de neoliberale doctrine ingingen. Daarnaast wou Washington absoluut niet dat de VN op dit terrein een grotere rol zou gaan spelen. Veruit het enige wat de VN doet, met name via zijn VN-Belastingcomité⁷, is de actualisatie van het VN-model voor bilaterale belastingverdragen, een minuscuul onderdeel van de globale problematiek. Met hun luttele vergaderingen per jaar zijn ze daar nu al 40 jaar mee bezig, en zelfs dit werk wordt door de Amerikanen de laatste jaren geboycot. Maar ook de meeste andere Westerse landen zijn niet enthousiast over een grotere rol voor de VN. Internationale belastingsamenwerking, die zich alleen al om technische redenen opdringt, krijgt vooral haar beslag binnen de EU en de OESO, de club van 30 industrielanden. Ook veel andere landen laten zich door de OESO-normen terzake inspireren. De OESO is echter per definitie niet bevoegd voor de fiscale problemen in ontwikkelingslanden. Voor de ministeries van financiën in het Noorden hoeft dat ook niet. De ministeries van buitenlandse zaken en ontwikkelingssamenwerking van hun kant hebben doorgaans dan weer nauwelijks voeling met de belastingdimensie van ontwikkeling, waardoor ze terzake weinig visie hebben en weinig initiatieven ontwikkelen. Het zijn wel in de eerste plaats deze ministeries die het FfD-proces opvolgen.

De regeringen van ontwikkelingslanden, gegroepeerd in de fameuze G77 - ook al zijn er intussen 130 leden - waren echter ook geen vragende partij om in de tekst vernieuwende ideeën over belastingpolitiek aan te brengen. Dit dossier illustreert nogmaals hoe de G77, in de jaren '60 begonnen als een emancipatorische beweging binnen de VN, een tamelijk conservatief orgaan is, dat onder het mom van *nationale soevereiniteit* en *ownership* voor de ontwikkelingslanden allerlei onfrisse toestanden mede in stand houdt, gaande van corruptie tot zware mensenrechtenschendingen. De plundering van de schatkist door eigen elites hoort hierbij. In de aanloop naar Monterrey had de G77 over de belastingdimensie niets te zeggen. Eén van de inherente problemen is dat de G77 intern altijd consensus nastreeft. Als gevolg komt de groep met zijn laagste gemene deler naar de VN-onderhandelingen. Wie stond daar op de rem? Om te beginnen zijn er heel wat politieke elites die omwille van persoonlijke belangen liever niet over fiscale fraude en kapitaalvlucht naar belastingparadijzen spreken. Daarnaast laat de expertise van menige regering te wensen over, waardoor weinig voorstellen worden gedaan. Andere regeringen zitten dan weer op een neoliberale lijn, waarbij dit thema absoluut geen prioriteit is. Nog andere willen in het FfD-proces vooral praten over wat het Noorden zoal voor ontwikkeling moet doen, zoals de ontwikkelingshulp en handelsvoordelen uitbreiden. Het belastingthema ruikt wat naar de door het Noorden opgedrongen *goodgovernance*-agenda, en het verhaal over *mobilisatie van binnenlandse middelen* via meer belastingen zou een alibi kunnen vormen om de ontwikkelingshulp terug te schroeven. Even belangrijk is dat een paar tientallen G77-landen zelf belastingparadijzen zijn. Sommige zijn economisch echt afhankelijk van deze business, wat naar analogie van landen die veel inkomsten hebben uit opium en cocaïne echter geen reden mag zijn om het fenomeen internationaal niet als een probleem te beschouwen. Ook al was de slottekst van de Monterreyconferentie niet bedoeld als een concreet internationaal afsprakenpakket om iets aan dit en tientallen andere FfD-gerelateerde problemen te doen, toch zou het belangrijk geweest zijn mochten in dit *intellectuele raamwerk* enkele fundamentele principes aangaande belastingpolitiek vastgelegd zijn. Dergelijke principes hadden dan op allerlei beleidsniveaus enig moreel gezag kunnen uitoefenen; dit is in Monterrey dus niet gebeurd.

Doha 2008: een barst in de hegemonie

In Monterrey was afgesproken dat er een opvolgingsconferentie zou komen. Deze vond eind november tot begin december 2008 in de Katarese hoofdstad Doha plaats. Vergeleken met Monterrey was er toch één en ander veranderd. Nu waren enkele regeringen wél bereid om dit dossier ter harte te nemen. Na Monterrey was door Frankrijk en Brazilië de *Leading Group on Solidarity Levies to Fund Development* in het leven geroepen. Dit is een landengroep die in de eerste plaats opkomt voor internationale belastingen, met als eerste realisatie de *vliegtaks* die nu in een aantal landen geheven wordt. Noorwegen heeft binnen die *Leading Group* evenwel een *Task Force on the Development Impact of Illicit Financial Flows* gevormd. Eén van de prioriteiten van deze taskforce was de belastingvlucht uit ontwikkelingslanden. Het interessante aan beide groepen is dat het Noord-Zuidcoalities zijn, maar slechts enkele landen zijn er echt actief mee bezig. Noorwegen zelf, dat ook één van de twee covoorzitters voor de voorbereidingen van Doha leverde, was het meest actief in het promoten van een progressieve belastingagenda voor de opvolgingsconferentie. Hiermee werd meteen een mythe doorbroken: Noorwegen is relatief gezien de grootste donor van ontwikkelingshulp en heeft zijn agenda rond rechtvaardige fiscaliteit in het Zuiden nooit gebruikt om die ontwikkelingshulp in vraag te stellen; beide strijden kunnen dus perfect samen gaan. Mede dankzij Noorwegen en andere medestanders, stonden in de ontwerptekst voor Doha enkele interessante passages, zoals een verwijzing naar het fenomeen van belastingontduiking, een pleidooi voor meer technische assistentie omtrent fiscale zaken aan ontwikkelingslanden en de erkenning dat progressieve belastingstelsels aangewezen zijn. Daarnaast stelde de tekst de opwaardering voor van het VN-Belastingcomité, van een expertencommissie naar een werkelijk intergouvernementeel orgaan (dat politieker zou kunnen discussiëren over alle interessante thema's⁸). Het had wel meer mogen zijn; wellicht hadden de schrijvers van de ontwerptekst al geanticipeerd op veto's van de VS en anderen.

In de maanden vóór Doha waren ook Duitsland, Frankrijk en Zuid-Afrika zich beginnen roeren. Berlijn en Parijs wilden het schandaal over massale fiscale fraude door rijke individuen via Liechtenstein niet zo laten. In oktober 2008 werden verscheidene ministers van financiën in Parijs samengetrommeld om stoere verklaringen af te leggen. Maar daar ging het vooral over het beschermen van de *eigen* schatkisten. De link met FfD werd nauwelijks gelegd⁹. Een katalysator was echter het initiatief van de Duitse minister van ontwikkelingssamenwerking Heidemarie Wieczorek-Zeul (SPD). Zij begon internationaal de boer op te gaan voor meer fiscale samenwerking tussen Noord en Zuid. In dat kader lanceerde ze het voorlopig vage idee van een *International Tax Compact*, een forum waarbinnen regeringen en civiele samenleving zouden samenwerken om rechtvaardige fiscaliteit te versterken. De minister was ook vastbesloten om met dit dossier te scoren in Doha. De Fransen, die in de tweede helft van het jaar het EU-voorzitterschap waarnamen, hebben samen met de Duitsers en andere landen een paar weken vóór Doha een – wat belastingen betreft – vrij progressieve EU-onderhandelingstekst doorgedrukt. Daarin werden alle gekende problemen benoemd - wat op internationaal niveau nog maar zelden was gebeurd - met zelfs een expliciete vermelding van belastingparadijzen¹⁰. Ten slotte was de Zuid-Afrikaanse minister van financiën Trevor Manuel begonnen met Afrikaanse regeringen warm te maken rond het thema van rechtvaardige fiscaliteit, met onder andere een opgemerkte conferentie in Pretoria in augustus 2008¹¹. Toevallig of niet werden Wieczorek-Zeul en Manuel door VN-Secretaris-Generaal Ban Ki-moon aangeduid als speciale gezanten om de Dohaconferentie politiek te animeren.

Ban Ki-moon had eerder dat jaar in een opvallend document al een lans gebroken voor een gedetailleerde en progressieve belastingagenda, en daarbij expliciet verwezen naar het werk van Noorwegen en de taskforce¹². Een andere historische ontwikkeling was dat het in Parijs gevestigde secretariaat van de OESO militant uit de hoek begon te komen over belastingen en FfD. Op het einde van de jaren '90 had de OESO al eens de belastingparadijzen¹³ opgejaagd – zij het om de eigen schatkisten te beschermen – tot de nieuwe Bushadministratie in 2001 dit initiatief terugfloot. In de aanloop naar Doha begon de secretaris-generaal van de OESO, Angel Gurría, weer zwaar uit te halen naar de belastingparadijzen. Tot op de conferentie zelf bleef hij wijzen op de problematiek waarbij de ontwikkelingslanden minstens drie maal de officiële ontwikkelingshulp verliezen door belastingfraude en kapitaalvlucht. Jeffrey Owens, de baas van de fiscale dienst van de OESO, hield in Doha dan weer een pleidooi voor meer en beter cijfermateriaal over belastingen en ontwikkeling – lichtjes suggererende dat de OESO zelfs beschikbaar is om de nodige studies uit te voeren als regeringen maar de nodige middelen voorzien¹⁴. Ook meer en meer grote ngo's en ngo-koepels hadden het belastingthema intussen ontdekt. Dit is in belangrijke mate te danken aan het onvermoeibare Tax Justice Network (TJN¹⁵), dat in heel wat landen afdelingen heeft en omtrent dit thema een grote expertise heeft opgebouwd. Voor de ngo's was belastingpolitiek zelfs uitgegroeid tot één van de speerpunten voor Doha. TJN heeft doorheen het hele voorbereidingsproces voor Doha altijd nauw in contact gestaan met omzeggens alle andere hier vermelde actoren die een positieve rol gespeeld hebben. Meer dan vroeger begonnen ten slotte ook grote kranten als *The Financial Times* en *The Guardian* aandacht aan het thema te besteden.

De waarde van VN-conferenties

Ondanks de groeiende steun was de slottekst van Doha geen zo'n groot succes, noch in het algemeen, noch met het oog op belastingen¹⁶. De VS hadden zich alweer erg negatief opgesteld. Er werd bijvoorbeeld niet beslist tot een versterking van het VN-Belastingcomité. Er mochten geen referenties in staan naar progressieve belastingssystemen, belastingparadijzen of belastingconcurrentie. Het enige wat we

Dat ideeën in multilateraal verband gezaaid kunnen worden en zeer geleidelijk wortel kunnen schieten, is net één van de latente en nog steeds onderschatte functies van de VN. Maar veel afhangt van het voluntaristische engagement van individuen in regeringen, internationale organisaties en NGO's.

hebben is het pleidooi voor meer technische assistentie, een vraag aan de Economische en Sociale Raad van de VN om een versterking van het comité te overwegen en een verwijzing naar belastingontwijking. De EU had het duidelijk niet hard gespeeld. Heel wat andere landen waren hier niet rouwig om. Vanuit de G77, die werd voorgezeten door het belastingparadijs Antigua en Barbuda, waren nauwelijks interessante impulsen omtrent het belastingdossier gekomen. Is dat nu een illustratie dat dit soort conferenties meestal een maat

voor niks zijn? Allerm minst. Doha heeft gewerkt als een formidabele katalysator voor de groeiende bewustwording. Zo'n VN-conferentie nodigt alle potentieel geïnteresseerde actoren ertoe uit op hetzelfde moment grondig na te denken over bepaalde problemen, zoals in dit geval de fiscale aspecten van FfD. Het strakke tijdschema zet aan tot een zekere discipline. Uiteraard gaat zo'n proces ook gepaard met heel wat overleg en dialoog, waardoor de progressieve belastingagenda steeds degelijker uitgewerkt en breder gedragen wordt. Bovendien hebben heel wat discussies en randactiviteiten in Doha (gepromoot door Duitsland, Zuid-Afrika, de secretariaten van VN en OESO,

TJN en anderen) heel wat andere deelnemers iets meer bewust gemaakt, gaande van VS-diplomaten tot Afrikaanse ministers van financiën. Alle waarnemers zijn het erover eens dat naar aanleiding van Doha deze agenda veel terrein gewonnen heeft. Dat ideeën in multilateraal verband gezaaid kunnen worden en zeer geleidelijk wortel kunnen schieten, is net één van de latente en nog steeds onderschatte functies van de VN. Maar in dit verhaal is ook gebleken dat veel afhangt van het voluntaristische engagement van individuen in regeringen, internationale organisaties en NGO's.

Wat brengt de toekomst?

De mondiale financiële crisis, naast de fiscale schandalen die recent in Noord-Amerika en Europa zijn uitgebroken, vormt een ideale gelegenheid om belastingproblemen in een context van mondialisering aan te kaarten. De kans is groot dat de Franse en Duitse regering het dossier verder opnemen; ze willen niet dat hun budgetten verder door belastingparadijzen ondermijnd worden en zijn ook wel gevoelig voor de ontwikkelingsdimensie. Dit kan onder meer op de tweede top van de fameuze G20 in Londen op 2 april 2009. Een andere gelegenheid is de – in Doha afgedwongen – VN-vergadering op hoog niveau, wellicht in mei 2009, die zich over de gevolgen van de crisis voor het Zuiden zal buigen.

Een cruciale ontwikkeling is het aantreden van Barack Obama, die als senator mede-indiener was van de *Stop Tax Haven Abuse Act*¹⁷, een nog hangend wetsvoorstel ter bestrijding van fiscale constructies via overzeese belastingparadijzen om de Amerikaanse fiscus op te lichten. In het Amerikaans congres komen dit soort praktijken meer en meer onder druk, onder meer via ophefmakende rapporten en hearings. Obama zelf tapt ook omtrent deze kwestie duidelijk uit een ander vaatje dan Bush, al valt nog te bezien wat zijn administratie zal doen met kapitaalvlucht naar de VS, met de ontwikkelingsdimensie en met de rol van de VN. Hinderlijk is alvast dat vicepresident Joe Biden afkomstig is uit de staat Delaware, zelf een wereldberucht belastingparadijs.

Het is in elk geval opvallend hoe zeer erg diverse actoren aan dezelfde kar trekken en grotendeels dezelfde analyses maken. Hopelijk zullen zij onderling nauw in contact blijven. Zo zal misschien de rivaliteit tussen de VN en de OESO afnemen. Mede om het idee van een Internationale Belastingorganisatie binnen de VN onderuit te halen, had de OESO in 2003 nog samen met IMF en Wereldbank de zogenaamde *International Tax Dialogue* opgericht. Dit blijkt uiteindelijk een structuur te zijn die weinig meer betekent dan een uitgebreide maar niet zo nuttige website en enkele seminaries. In Doha hebben vele sprekers echter gezegd dat de VN, die een universeel orgaan zijn, en de OESO, die terzake de meeste expertise bezit, eindelijk de handen in elkaar moeten slaan om de ontwikkelingsdimensie van FfD ter harte te nemen. Een noemenswaardige versterking van de VN op dit vlak zullen de meeste noordelijke hoofdsteden de komende jaren immers niet toestaan. De houding van de OESO-bonzen wekt alleszins enig vertrouwen; zeker als we ervan uitgaan dat toekomstige demarches de steun kunnen krijgen van de VS, Duitsland en Frankrijk. Het Duitse International Tax Compact en de Noorse *Task Force*, beide Noord-Zuidinitiatieven, beginnen elkaar momenteel ook te vinden. Hetzelfde mag gehoopt worden van ministeries van financiën, buitenlandse zaken of ontwikkelingssamenwerking in de rijke landen, opdat ze elk hun affiniteit en expertise zouden samenleggen met het oog op een steviger fiscaal luik in FfD. Te verwachten valt dat spelers als Zuid-Afrika, en hopelijk ook geïnteresseerde staten zoals India en Chili, binnen de G77 het draagvlak zullen blijven verruimen. Een prioriteit is alvast

de belastingparadijzen een alternatief bieden ter compensatie van de afbouw van hun deloyale financiële *dienstverlening* aan zeer rijke burgers en multinationals. Een andere prioriteit is de versterking van de civiele samenleving in het Zuiden, opdat de bewustwording van onderop zou groeien. Daar zijn onder meer TJN en andere NGO's mee bezig.

Hoe dan ook valt nog een enorme tegenstand te overwinnen. Maar de wereldpolitiek zit niet zo in elkaar dat het *groot kapitaal* ten eeuwigen dage omtrent alles aan het langste eind moet trekken. Het fenomeen van belastingvlucht op deze schaal, dat de extreme inkomensongelijkheid extra in de verf zet, valt moreel niet te verantwoorden. Deze kwestie is één van de zwakke plekken van de neoliberale hegemonie. Ze heeft zoveel ruimte gekregen door het blinde geloof in neoliberale dogma's, en door het feit dat de publieke opinie in dit technische, complexe fenomeen weinig inzicht had. Deze condities zijn stilaan aan het keren. Meer en meer politici, diplomaten, activisten, journalisten, academici, enzovoort, nemen kennis van de problematiek en stellen zich vragen. Regeringen in Noord en Zuid die met zware budgettaire problemen kampen en toch electoraal willen scoren bij de massa, kunnen er stilaan ook niet meer om lachen dat vele miljarden weglekken als gevolg van fraude en al te creatieve fiscale constructies door een kleine groep superrijken. Zonder altijd meteen doortastend te werk te gaan, beseffen ze op zijn minst dat op dit vlak de bocht moet worden ingezet. De kans is groot dat na de volgende FfD-conferentie, als die er al komt, de stroom weer wat breder en de slottekst progressiever geworden zullen zijn.

BIO

Dries Lesage is doctor-assistent aan de Onderzoeksgroep Global Governance van de Vakgroep Politieke Wetenschappen van de UGent en redactielid van Oikos. Hij was zelf aanwezig op onder meer de VN-conferentie in Doha.

Noten

1. Alex Cobham, *Tax evasion, tax avoidance and development finance. Working Paper Number 129, QEH Working Paper Series, Oxford, 2005.*
2. Raymond W. Baker, *Capitalism's Achilles Heel*, Hoboken (NJ): John Wiley & Sons, 2005.
3. Christian Aid, *Death and Taxes: the True Toll of Tax Dodging*, London, 2008.
4. Zie de blog van de international belastingexpert en activist Richard Murphy: www.taxresearch.org.uk/Blog/2008/10/24/surely-the-world-bank-can-do-better-than-this.
5. www.un.org/esa/ffd/monterrey/MonterreyConsensus.pdf.
6. Dries Lesage, Global taxation governance after the 2002 UN Monterrey conference, *Oxford Development Studies*, Vol. 36, nr. 3, pp.281-94.
7. Officiële benaming: *Committee of Experts on International Cooperation in Tax Matters*.
8. www.un.org/esa/ffd/doha/draftoutcome/DraftOutcomeDoc_English.pdf.
9. www.bloomberg.com/apps/news?pid=20601085&sid=axyJZtAeVhU0&refer=europe.
10. www.europa-eu-un.org/articles/en/article_8289_en.htm.
11. www.sars.gov.za/home.asp?pid=12840.
12. <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/273/13/PDF/N0827313.pdf?OpenElement>.
13. Angel Gurría, The global tax dodgers, *The Guardian*, 27 November 2008.
14. Eigen observaties.
15. www.taxjustice.net/cms/front_content.php?idcat=2.
16. www.un.org/Docs/journal/asp/ws.asp?m=A/CONF.212/L.1/Rev.1.
17. <http://levin.senate.gov/newsroom/release.cfm?id=269479>.